

**УКРАЇНА НА ТЕРНИСТОМУ
ШЛЯХУ
ДО
НЕЗАЛЕЖНОСТІ**

років
Незалежності
України

Департамент культури і туризму
Полтавської обласної державної
адміністрації
Полтавська обласна бібліотека
для юнацтва імені Олеся Гончара

УКРАЇНА НА ТЕРНИСТОМУ ШЛЯХУ ДО НЕЗАЛЕЖНОСТІ

(30 років Незалежності України)

Бібліографічний дайджест

Полтава – 2021

УДК 016:94(477)

У-45

Упорядник: Любов Картальова

Україна на тернистому шляху до Незалежності (30 років Незалежності України) : бібліографічний дайджест ; Полтавська обласна бібліотека для юнацтва ім. Олесь Гончара ; упоряд. Л. Картальова. – Полтава, 2021. – 24 с.

Як свідчить історія, із тисяч народів і народностей світу лише приблизно 200 вирости в нації, створили свої держави й домоглися визнання світовою спільнотою. Серед цих країн – і країна Україна.

Мета бібліографічного дайджесту – показати непростий шлях становлення української державності. Матеріал не є вичерпним, але його можуть використати бібліотекарі, учителі і старшокласники, всі, хто цікавиться історією і сьогоденням України.

Література для дайджеста взята з фондів Полтавської обласної бібліотеки для юнацтва імені Олесь Гончара.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
БУРЕМНЕ ХХ СТОЛІТТЯ.....	5
УНР, ЗУНР.....	6
Карпатська Україна, ОУН.....	8
Опозиційний рух 60 – 80-х років.....	9
ВІДРОДЖЕНА ДЕРЖАВНІСТЬ	12
Як це було... (19 серпня 1991 року).....	12
Є така держава – Україна (24 серпня 1991 року).....	13
Референдум (1 грудня 1991 року).....	14
Їх вела любов до України.....	15
НАЦІОНАЛЬНІ СВЯТИНІ УКРАЇНИ.....	16
Державний Гімн України.....	17
Державний Герб України.	18
Державний Прапор України.....	19
ОСНОВНИЙ ЗАКОН УКРАЇНИ.....	19
ПОЛТАВЩИНА У ДЕРЖАВОТВОРЕННІ.....	21
Електронні ресурси.....	22

ВСТУП

У духовному і політичному житті кожного народу є події і роки, які назавжди входять в його історію, свідомість, визначають характер буття, місце і роль у світових цивілізаційних процесах. Тепер маємо і в нашій історії такі події, що перед усім світом засвідчили прагнення українського народу до вільного, щасливого, самостійного життя. Тисяча дев'ятсот дев'яносто першого року незалежність нашої держави стала реальністю.

День Незалежності України настав як результат тисячолітньої боротьби українського народу за право мати свою національну державу, яка стане запорукою успішного культурного, економічного, політичного розвитку суспільства.

Висока ціна була заплачена українцями в цій боротьбі. Вони зазнавали численних перешкод на шляху становлення етичної самосвідомості, жорстоко переслідували тих, хто намагався порушити національне питання в умовах чужоземного поневолення. Але були і світлі сторінки в історії: Київська Русь Володимира Великого, Ярослава Мудрого, перша християнська республіка в Європі – Запорізька Січ, започаткування власної державності в Українській Народній Республіці.

І ось уже 30 років Україна живе під єдиним Державним Прапором, Державним Гербом, має Державний Гімн України, державну українську мову. 30 років Збройним Силам України, 25 років Конституції України. Багато чого досягли українці за ці роки. Але за ці роки були не тільки злети, були і падіння. Великих і непоправних втрат зазнає країна останніми роками. Нинішня війна забирає кращих її синів і дочок. Але Незалежна Україна вистоїть і цього разу.

БУРЕМНЕ ХХ СТОЛІТТЯ

Україна – це ексклюзив. По ній пройшли всі котки історії. На ній відпрацьовані всі види сучасних випробувань. Вона загартована найвищим гарттом. В умовах сучасного світу їй немає ціни.

Ліна Костенко

У 20 столітті відбувались події, що були визначальними для українського державотворення і які засвідчують непростий шлях України до незалежності. Попри катаклізми та мільйонні жертви, було декілька спроб отримати державність України: УНР (1917-1918), Українська держава (Гетьманат, 1918), УНР (доба Директорії, 1918-1921), ЗУНР (1918-1919), Соборна Україна, Карпатська Україна (1939), Проголошення ОУН Акту відновлення Української держави у Львові під час засідання Національних зборів (30 червня 1941 р.).

Галамай С. Боротьба за визволення України 1929–1989 / С. Галамай. – Репринт. вид. – Львів : Каменяр, 1993. – 343 с.

Дмитрук В. Вони боролися за волю України / В. Дмитрук. – Луцьк : Волинська обл. друкарня, 2007. – 1072 с.

Михайлів Т. А. Історія державності та правові пам'ятки України : довідник / Т. В. Михайлів, Т. А. Михайлів. – Харків : Основа, 2013. – 93 с.

Новітня Україна 1991–2001: роздуми видатних сучасників : колективна монографія / за ред. Головатого М. Ф. – Київ : МАУП, 2001. – 160 с.

Пасічник М. Історія України та її державності : тексти лекцій. – Львів : Укр. академія друкарства, 2008. – 640 с.

Ралдугіна Т. Етапи незалежності / Т. Ралдугіна // Україна – європейська держава / авт.-упоряд. С. Чайковський. – Київ : Балтія-Друк, 2015. – С. 40-43.

Українська революція 1917–1921 років. Україна в 1921–1991 роках // Усе найцікавіше про історію і звичаї України / К. Ю. Галушко та ін. – Харків : Віват, 2018. – С. 132-155.

Українське державотворення: не витребуваний потенціал : словник-довідник / за ред. О. М. Мироненка. – Київ : Либідь, 1997. – 560 с.

УНР, ЗУНР

Ми не являємось... якоюсь новою і молодогою республікою, ми відновлюємо тільки нашу державність, якою ми жили і яка була відібрана проти нашої волі.

М. Грушевський

Уперше у ХХ столітті незалежність України була проголошена 22 січня 1918 року ІV Універсалом Української Центральної Ради. Документ мав чотири головні напрями: проголошення самостійності Української Народної Республіки, Доручення Раді Народних Міністрів укласти мир з Центральними Державами, оповіщення оборонної війни з більшовицькою Росією, декларування основ внутрішнього соціально-економічного будівництва.

Револьюційні події на території Наддніпрянської України сприяли піднесенню національного руху в Галичині.

В умовах розпаду Австро-Угорщини місцеві українці отримали можливість реалізувати право на самовизначення. 1 листопада 1918 року була проголошена Західно-Українська Народна Республіка. Почались переговори з УНР.

22 січня 1919 року у Києві було проголошено Акт злуки УНР і ЗУНР в одну державу. Після проголошення об'єднання УНР і ЗУНР питання єдності української нації в українській політичній думці вже ніколи не ставилося під сумнів. Упродовж багатьох десятиліть Акт злуки 22 січня 1919 року залишався символом віри, боротьби за незалежність, соборну державу.

Вже тоді Україна мала всі ознаки держави: територію, окреслену кордонами, герб, військо, грошову систему, мову, налагоджені дипломатичні відносини з іншими державами.

Через низку зовнішніх обставин (війна на кілька фронтів) та внутрішніх (неготовність політичної еліти) ця державність була нетривалою. Держава проіснувала три роки. Це був час безперервної боротьби за її збереження. Українська незалежність була повалена більшовиками внаслідок «гібридної війни», ознаками якої є невизнання наявності своїх військ на території УНР, створення маріонеткових проросійських псевдо республік, підтримка антиукраїнських повстанських рухів та інших причин.

До 100-річчя проголошення незалежності УНР // Історія України. Шкільний світ. – 2018. – № 18 (верес.). – С. 5-7.

Жовтнева революція і новий етап державотворення в Україні. Розпад Австро-Угорщини та політичні процеси в західноукраїнському регіоні. ЗУНР // Політична історія України. ХХ століття : у 6-ти т. – Київ: Генеза, 2002-2003. – Т. 2. – С.109-135, 282-288.

Журавльов Д. Акт злуки УНР і ЗУНР / Д. Журавльов // 100 ключових подій української історії / Д. Журавльов. – Харків : Клуб Сімейного Дозвілля., 2014. – С. 299-303.

Коцегуб Ю. Болбочан: поміж двох вогнів : істор. роман. / Ю Коцегуб. – Київ : Видавець М. Мельник, 2019. – 274 с.

Осипчук В. «Це така дата, що її виучувати будуть напам'ять українські діти грядущих поколінь...» / В. Осипчук // Україна молода. – 2020. – 21 січ. – С. 6.

Пасічник М. Відновлення української державності після національної революції 1917–1921 рр. / М. Пасічник // Історія України та її державності : курс лекцій / М. Пасічник. – Львів : Укр. академія друкарства, 2008. – С. 351-424.

Рум'янцев В. Проголошення незалежності Української Народної Республіки / В. Рум'янцев // Вісник Національної академії правових наук України. – 2017. – № 4. – С. 143-155.

Скрипник О. Таємний легіон незалежності. 100 років тому в УНР було створено національні розвідувальні групи / О. Скрипник // Україна молода. – 2018. – 31 січ. – С. 11.

Скрипнюк О. Акт Соборності УНР і ЗУНР / О. Скрипнюк // Юридична енциклопедія : в 6 т. – Київ : Укр. Енциклопедія, 1998. – Т. 1. – С. 77-78.

Солдатенко В. Утворення Української Народної Республіки і боротьба за вибір перспективи суспільно-політичного розвитку. Гетьманська держава – альтернатива революційному розв'язанню суспільних проблем в Україні / В. Солдатенко // Політична історія України. ХХ століття : у 6 т. – Київ : Генеза, 2002-2003. – Т. 2. – С. 107-292.

Українська Держава – жорсткі уроки. Павло Скоропадський. Погляд через 100 років / за заг. ред. К. Галушка. – Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2018. – 336 с.

Уривалкін О. Українська революція. Україна в боротьбі за збереження державної незалежності / О. Уривалкін // Довідник з історії України : у 2-х т. – 2-ге вид., перероб. і доп. / О. Уривалкін. – Київ : Вид. О. Філюк, 2020. – Т. 2 (з початку ХХ століття й до сьогодення). – С. 32-81.

Утворення Української Народної Республіки як знакова подія у тисячолітній історії національного державотворення // Право України. – 2017.– № 11. – С. 9-136.

Карпатська Україна, ОУН

Переділ Європи у міжвоєнний період сприяв піднесенню боротьби за самостійність. З кінця 1938 року після чергових подій на Закарпатті почав активно діяти уряд Підкарпатської Русі, який згодом очолив Августин Волошин.

15 березня 1939 року відбулось засідання Сейму Карпатської України, який проголосив незалежність краю. Таємним голосуванням президентом новоствореної української держави обрали Августина Волошина. Державною мовою Карпатської України проголошувалась українська. Державним прапором затвердили національний синьо-жовтий прапор. На жаль, після вторгнення угорського корпусу в Карпатську Україну, там встановився окупаційний військовий режим, розпочалися репресії.

30 червня 1941 року у Львові на площі Ринок Організація українських націоналістів (ОУН(б)) провела засідання Національних зборів. На ньому Ярослав Стецько оголосив Акт відновлення Української Держави. Присутні на площі зустріли звістку співом гімну «Не пора, не пора». На зборах було обрано Українське державне правління – уряд на чолі з Я. Стецьком. Нацисти знову розпочали репресії і патріотам ОУН довелося перейти у підпілля. 1942 року створилась Українська повстанська армія, яка і після Другої світової війни продовжувала виборювати незалежність України.

Акт відновлення Української держави 30 червня 1941 року // Слово Просвіти. – 2021. – Ч. 27 (лип.). – С. 3.

Борець Ю. ОУН і УПА в боротьбі за Українську Державу / Ю. Борець. – Львів : Логос, 2002. – 64 с.

Віднянський С. Карпатська Україна як етап українського державотворення / С. Віднянський // Український історичний журнал. – 2019. – № 2. – С. 67-93.

Вегеш М. Карпатська Україна : документи, факти : монографія / М. Вегеш. – Ужгород : Карпати, 2004. – 432 с.

Організація українських націоналістів і українська повстанська армія: фаховий висновок робочої групи істориків при Урядовій комісії з вивчення діяльності ОУН і УПА. – 3-тє вид., стереотип. – Київ : Наукова думка, 2005. – 70 с.

Пасічник М. Степан Бандера / М. Пасічник. – Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2015. – 254 с. – (Українці. Історія непокорених).

Перепічка Є. Феномен Степана Бандери / Є. Перепічка // Львів : СПОЛОМ, 2006. – 736 с.

Слава Україні! Героям слава! У Львові відзначили 80-річчя проголошення Акта відновлення держави 30 червня 1941 року // Слово Просвіти. – 2021. – Ч. 27 (лип.). – С. 3.

Чехович В. Карпатська Україна / В. Чехович // Енциклопедія Сучасної України. – Київ : ПП Вид-во «Фенікс», 2012. – Т. 12. – С. 365-366.

Шурхало Д. Карпатська Україна: як постала і чому не встала? / Д. Шурхало // Історія та правознавство. – 2020. – № 29-30 (жовт.). – С. 83-87.

Яневський Д. Проект «Україна». Жертва УПА, місія Романа Шухевича / Д. Яневський. – Харків : Факт, 2013. – 283 с.

Яневський Д. Проект «Україна». 30 червня 1941 року, акція Ярослава Стецька / Д. Яневський. – Харків : Факт, 2013. – 283 с.

Опозиційний рух 60 – 80-х років

Стійте всіма силами за Україну...

В. Винниченко

Після колективізації, голодомору, репресій, війни, сталінщини Україні важко було зібратись на революційний підйом. Однак в країні завжди були сили, які не забували і підтримували генетичний код українства. Утиски національного, культурно-духовного життя, порушення конституційних норм, прорахунки у галузі соціально-економічної політики викликало природну опозицію серед частини суспільства, яка називалася дисидентством. Дисидентський

(опозиційний) рух виник в Україні в середині 1950-х років як форма протесту проти дій партійно-державного апарату та порушення норм радянських законів. Основними причинами виникнення дисидентського руху були політичні: формальний характер повноважень республіки у радянській федерації, однопартійна система. Не менш важливими були і національно-культурні причини.

У суспільно-політичному житті України 60 – 70-х років покоління шістдесятників являло собою внутрішню моральну опозицію до радянського тоталітарного режиму, складало ядро Дисидентського руху (Руху опору). Своїми творами й активною громадською діяльністю намагалися відроджувати національну свідомість, боролися за збереження української мови та культури. Рух шістдесятництва проіснував до арештів 1972 року.

В середині 70-х років організувалась Українська Гельсінська Група. Гельсінський етап дисидентства в Україні означав прийняття національним рухом правозахисних методів і форм. На початку 1980-х років в Україні Дисидентський рух було практично паралізовано, майже всі активні його члени були ув'язнені. Політика перебудови в Україні призвела до активізації всього суспільно-політичного життя та посилення національно-визвольного руху. Виникли і активно діяли громадські організації: «Меморіал», Товариство української мови імені Тараса Шевченка, Студентське братство, Український культурологічний центр та інші.

У вересні 1989 року була створена політична структура – «Народний рух за перебудову». Це була велика когорта людей, які щойно вийшли з-за ґрат. Рух охопив багато сфер людського життя. Його мета – досягти державної незалежності України – була оголошена на другому з'їзді в кінці жовтня 1990 року. Тоді слова «за перебудову» було вилучено. Рух відіграв колосальну роль у здобутті незалежності і як політична організація, і як організатор сотень мітингів із вимогою виходу України з СРСР. У березні 1990 року відбулись вибори до Верховної Ради УРСР та місцевих рад. За їх результатами в парламенті вперше була створена численна група депутатів, які ставили за мету незалежність України. Саме за їхньої ініціативи 16 липня 1990 року вдалося проголосувати радикальну за змістом декларацію, яка, по суті, стверджувала суверенність України. Державний суверенітет визначався як верховенство, самостійність, повнота і неподільність республіканської влади в межах території УРСР, незалежність і рівноправність у міжнародних відносинах. Проголошувалось право українського народу на володіння національним багатством країни, створювати власні збройні сили, формувати економіку, фінанси і т. ін.

Бажан О. Спроби протидії КДБ УРСР становленню та функціонуванню Народного руху України за перебудову / О. Бажан // Український історичний журнал. – 2010. – № 1. – С. 35-41.

Даниленко В. Шлях до незалежності: громадські рухи і суспільні настрої в УРСР другої половини 1980-х рр. // Український історичний журнал. – 2011. – № 4. – С. 4-22.

Декларація про державний суверенітет України : прийнята Верховною Радою України 16 липня 1990 року / УРСР Декларація. – Київ : Політвидав України, 1990. – 8 с.

Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960 – 80-х років. – Київ : Либідь, 1995. – 224 с.

Ковальчук А. Українська Гельсінська Спілка – перша легальна державницька антикомуністична політична організація України (до 30-річчя створення УГС) / А. Ковальчук // Слово Просвіти. – 2018. – 12-18 лип. – С. 6.

Коляда І. Опозиційний рух наприкінці 1960-х – у 1980-і рр. / І. Коляда // Історія в школі. – 2019. – № 3-4. – С. 31-49.

Кульчицький С. Народження Народного руху України / С. Кульчицький // Український історичний журнал. – 2010. – № 1. – С. 8-22.

Пасічник М. Дисидентський рух в Україні як вияв державницьких тенденцій в суспільстві / М. Пасічник // Історія України та її державності : тексти лекцій / М. Пасічник – Львів : Українська академія друкарства, 2008. – С. 517-550.

Патриляк І. Перемога або смерть : український визвольний рух у 1939-1960 роках / І. Патриляк. – Харків : Клуб Сімейного Дозвілля ; [Львів] : Часопис, 2015. – 512 с.

«Революція знизу»: національне відродження, зародження та становлення народної опозиції // Політична історія України. XX століття : у 6-ти т. – Київ : Генеза, 2002-2003. – Т. 6. – С. 347-373.

Рух опору в Україні: 1960-1990 : енциклопедичний довідник / передм. О. Зінкевича, О. Обертася. – Київ : Смолоскип, 2010. – 804 с.

Рух опору тоталітарній системі // Нариси з історії суспільних рухів і політичних партій в Україні (19-20 ст.) : навч. посіб. – Львів, : Світ, 2001. – С. 199-204.

Хотин Р. Народний Рух наближав незалежність України /Р. Хотин // Історія та правознавство. – 2020. – № 34-36. – С. 66-69.

ВІДРОДЖЕНА ДЕРЖАВНІСТЬ

Як це відбувалось... (19-21 серпня 1991 року)

Перебудова, яка розпочалась у СРСР з приходом до влади Михайла Горбачова, швидко зайшла в глухий кут, поглибила суспільно-політичну, економічну та національну кризи. Він зробив спробу вдосконалити непорушні політичні механізми радянської системи влади. Були проведені вільні вибори народних депутатів СРСР, вибори до Верховних Рад союзних республік. Але радянська політична система все одно почала розкладатись. Завдяки вільним виборам сформувались регіональні центри влади в союзних республіках.

Спроби нового генсека врятувати ситуацію півзаходами не дали позитивних результатів. Намагання шляхом переговорів з лідерами союзних республік підписати союзний договір і зберегти СРСР уже не могли увінчатися успіхом. Прагнучи знайти вихід з непростой ситуації, останньою спробою було намічено підписання нового договору на 20 серпня 1991 року.

Але 19-21 серпня 1991 року найближче оточення М. Горбачова здійснило спробу державного перевороту. Заколотники на чолі з Г. Янаєвим ізолювали М. Горбачова в Криму, створили так званий Державний комітет з надзвичайного стану (ДКНС), який повинен був перейняти владу в країні. Проте демократам Росії на чолі з Б. Єльциним вдалося перехопити ініціативу і за допомогою масових протестів завдати поразки консерваторам. Демократичні сили України, які з першого моменту рішуче зайняли непримиренну позицію щодо перевороту, довели свою політичну зрілість, здатність перемагати в найскладніших ситуаціях історії.

21 серпня переворот провалився. Спроба відновити радянську систему і згорнути демократичні процеси зазнала краху.

Васильчук С. Кінець імперії / С. Васильчук // Військо України. – 2016. – № 11. – С. 58-61.

Від перебудови до незалежності // Україна: утвердження незалежної держави (1991–2001) – Київ : Вид. дім «Альтернативи», 2001. – С. 129-150.

Кульчицький С. Україна стає незалежною / С. Кульчицький. // Історичний календар 2001 : науково-популярний альманах. – Київ : Планета, 2001. – Вип. 7. – С. 400-402.

Литвин В. Крах СРСР: історична закономірність чи некомпетентне лідерство / В. Литвин // Голос України. – 2016. – 20 серп. – С. 4-5.

Плохій С. Остання імперія. Занепад і крах Радянського Союзу / С. Плохій. – Харків : Клуб Сімейного Дозвілля. 2019. – 512 с.

Є така держава – Україна (24 серпня 1991 року)

24 серпня 1991 року – день перемоги і день порятунку української нації, день початку відродження української державності.

Д. Павличко

24 серпня відбулася позачергова сесія Верховної Ради Української РСР, на якій було ухвалено Акт проголошення незалежності України. Проект Акту написали 23 серпня Л. Лук'яненко і Л. Сандуляк. Історичне рішення було прийнято більшістю: 346 голосів було віддано «за» проголошення незалежності, і лише один голос – «проти». Беручи до уваги, що на території України проживають громадяни більш як 100 національностей, Верховна Рада прийняла Декларацію прав національностей України. Третім документом, ухваленим того

історичного дня, стала «Постанова про військові формування на Україні». До залу засідань Верховної Ради під спів «Ще не вмерла Україна...» та «Червона калина» було внесено ще недавно заборонений синьо-жовтий прапор, який незабаром змінив радянський на прапор України.

Бажан О. Торжество історичної справедливості: серпень 1991-го мовою архівних документів / О. Бажан // Голос України. – 2016. – 23 серп. – С. 8.

Від республіки до держави // Політична історія України. ХХ століття : у 6 т. – Київ : Генеза, 2002-2003. – Т. 6. – С. 441-520.

25-та річниця Незалежності України у межах Року Державності України // Шкільний світ. – 2016. – № 13. – С. 8-16.

Журавльов Д. Проголошення незалежності України / Д. Журавльов // 100 ключових подій української історії / Д. Журавльов. – Харків : Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2014. – С. 386-390.

Зятьєв С. День, з якого почався відлік новітньої історії України / С. Зятьєв // Народна армія. – 2017. – 23 серп. – С. 6.

Кульчинський С. За лаштунками Акту проголошення Незалежності України Верховною Радою УРСР / С. Кульчинський // Світогляд. – 2018. – № 3. – С. 7-15.

Проголошення Незалежності України // Україна: утвердження незалежності України (1991–2001). – Київ : Вид. дім «Альтернативи», 2001. – С. 151-172.

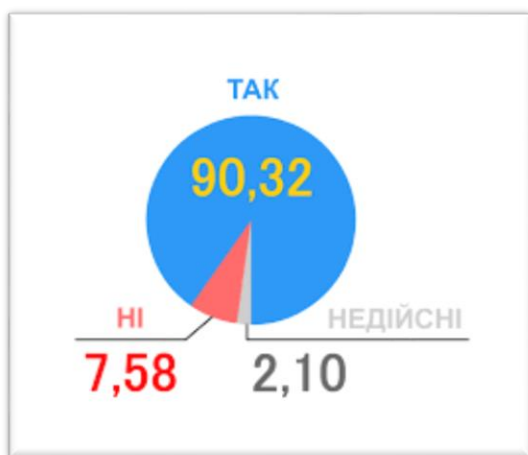
Павличко Д. 24 серпня 1991 року: до 10-ї річниці проголошення Незалежності України / Д. Павличко // Народна творчість та етнографія. – 2001. – № 4. – С. 3-19.

Усенко І. Акт проголошення Незалежності України / І. Усенко // Енциклопедія Сучасної України. – Київ, 2001. – Т. 1. – С. 315.

Референдум (1 грудня 1991 року)

Навіть найоптимістичніші оптимісти не думали про те, що така величезна кількість людей проголосує «за» на референдумі.

Г. Удовенко

Акт проголошення Незалежності України повинен бути підтвержений Всенародним Референдумом, який відбувся 1 грудня 1991 року. У бюлетень для голосування внесли текст Акта про незалежність та запитання: «Чи підтверджуєте ви Акт проголошення незалежності України?». Розуміючи величезне значення Референдуму, українська інтелігенція вела роз'яснювальну роботу серед населення. Так, Ліна Костенко проголошувала: «Люди! Ось ви в неділю підете до виборчих дільниць, але не думайте, що це ваші кроки. Це вже хода історії». У голосуванні взяли участь більше 84 відсотків українців. 90,32 відсотки громадян України дали стверджувальну відповідь на головне запитання.

Всеукраїнський референдум наділив Акт проголошення незалежності України, прийнятий Верховною Радою у серпні 1991 року, юридичною силою. А його рішення дало змогу Україні утвердитися на міжнародній арені як незалежній державі. Її як державу почали визнавати інші країни. Одними з перших були: Канада, Польща, Угорщина, Латвія, Литва, Російська Федерація, Аргентина, Болгарія... Упродовж лише одного місяця – грудня 1991 року – Україну визнали як незалежну державу понад 40 країн світу.

Від перебудови до незалежності // Україна: утвердження незалежної держави (1991–2001) – Київ : Вид. дім «Альтернативи», 2001. – С. 129-150.

Журавльов Д. Всенародний референдум та президентські вибори / Д. Журавльов // 100 ключових подій української історії / Д. Журавльов. – Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2014. – С. 390-391.

Ковальський В. Згадаймо грудень 1991-го / В. Ковальський // Юридичний вісник України. – 2017. – № 49. – С. 3.

Шевчук Ю «Не думайте, що це ваші кроки. Це вже хода історії». 1 грудня – річниця всеукраїнського референдуму 1991 року : [автором наведені слова Л. Костенко, звернені до виборців] / Ю. Шевчук // Голос України. – 2019. – 30 листоп. – С. 3

Їх вела любов до України

*Доки нація бореться, вона живе.
Л. Лук'яненко*

Українське державотворення було складним, часом драматичним. Ідея незалежності і самостійності нашої держави здавна визрівала в душі українського народу. Він і був головним рушієм в цій боротьбі. На чолі цієї боротьби завжди стояли особистості, які понад усе любили Україну, вели за собою народ і робили все, щоб стала вона самостійною.

Вінцовський Т. Політичні діячі України : навч. посіб. / Т. Вінцовський. – Харків : Основа, 2005. – 112 с.

На шляху до незалежності України. Діячі дисидентського і правозахисного руху // Державні, політичні та громадські діячі України: політичні портрети : навч. посіб. / за заг. ред. В. Астахова та ін. – Київ : Вид. Дім «Ін Юре», 2002. – Кн. 1. – С. 436-469.

Сто великих українців / Н. В. Астапенко, О. К. Барашкова и др. – Київ : «Арий», 2007. – 480 с.

Лук'яненко Левко Григорович (24.08.1928 – 07.07.2018)

За проукраїнську позицію засудили до розстрілу // Народна армія. – 2015. – 21 серп. – С. 10.

Кралюк П. Патріарх дисидентів / П. Кралюк // Українська літературна газета. – 2018. – 13 лип. – С. 1, 5.

Кривда М. «Масштаб цієї особистості буде видно здалеку ще багатьом поколінням» : [спогади українців] / М. Кривда // Голос України. – 2018. – 23 серп. – С. 5.

Лозинський А. Український політичний в'язень віків / А. Лозинський // Українська літературна газета. – 2019. – 2 серп. – С. 3.

Руденко Микола Данилович (19.12.1920 – 30.04.2004)

Кушерець В. Правозахисна результативна енергія Миколи Руденка / В. Кушерець // *Голос України*. – 2020. – 19 груд. – С. 8.

Овсієнко В. «Це був потужний сплеск національного духа» : [М. Руденко] / В. Овсієнко // *Україна молода*. – 2017. – 19 груд. – С. 8-9.

Слободянюк В. Щоб почуло людство / В. Слободянюк // *Україна молода*. – 2020. – 15 січ. – С. 11.

Шуневич В. Академік Сахаров – дисидентам з Києва: «Що ви всі їдете до Москви? У вас же є Руденко...» / В. Шуневич // *Літературна Україна*. – 2017. – 27 груд. – С. 6-7.

Чорновіл В'ячеслав Максимович (24.12.1937 – 25.03.1999)

Бондаренко О. Він був Україною / О. Бондаренко // *Слово Просвіти*. – 2018. – ч. 13 (берез.-квіт.). – С. 2-3.

Главацький М. В'ячеслав Чорновіл / М. Главацький. – [Київ] : КМ-БУКС, [2016]. – 144 с.

Деревінський В. В'ячеслав Чорновіл / В. Деревінський. – Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2017. – 252 с.

Тереверко О. Людина яка пробудила Україну / О. Тереверко // *Народна Армія*. – 2017. – 21 груд. – С. 20.

НАЦІОНАЛЬНІ СВЯТИНІ УКРАЇНИ

*Державними символами України є Державний Прапор України,
Державний Герб України і Державний Гімн України.*

Конституція України, ст. 20

Державні символи та атрибути України // *Історія України. Шкільний світ*. – 2018. – № 10. – С. 5-11.

Ковтанюк Н. Символи держави / Н. Ковтанюк // *Україна – європейська держава* / авт.-упоряд. С. Чайковський. – Київ : Балтія-Друк, 2015. – С. 6-7.

Святокум О. Державні символи України / О. Святокум. – Харків : Ранок, 2009. – 64 с.

Державний Гімн України

Вірш П. Чубинського «Ще не вмерла Україна...» виник під впливом національно-визвольних рухів слов'янських народів, їхніх ідей щодо духовного єднання. Озвучений вірш почав поширюватись як патріотична пісня-гімн по всіх західноукраїнських землях і місцях поселення українців поза рідною землею. Музику тоді писали різні автори.

Нове життя гімну почалося з часу утворення незалежної Української Народної Республіки у січні 1918 року. Упродовж багатьох років пісня «Ще не вмерла Україна» виконувала функцію національного гімну «де факто». Державне затвердження отримала лише 15 березня 1939 року – як офіційний гімн Карпатської України. На жаль, Карпатська Україна проіснувала недовго. Понад 70 років заборонявся гімн і в Радянській Україні.

15 січня 1991 року вийшов історичний Указ Президії Верховної Ради України «Про державний гімн України», в якому була затверджена музична редакція Державного гімну України, автором якого є М. Вербицький. 1996 року це було закріплено в Конституції України. У березні 2003 року ВР України схвалила текст Гімну, в основу якого покладено вірш П. Чубинського «Ще не вмерла України і слава і воля».

Бабіна М. Пісні літературного походження. «Ще не вмерла України...» Павла Чубинського і Михайла Вербицького – національний гімн нашої держави / М. Бабіна // Дивослово. – 2015. – № 9. – С. 2-5.

Багацька Л. Тернистий шлях славія: Державному Гімну України минає 150 років / Л. Багацька // Літературна Україна. – 2012. – 23 серп. – С. 1-2.

Гургула І. До історії гімну побідоносної нації / І. Гургула // Літературна Україна. – 2015. – 20 серп. – С. 3.

Саламаха К. Краса і велич символів держави : виховний захід / К. Саламаха // Сценарії. Державні свята та пам'ятні дати. – Київ : Шкільний світ. – 2012. – С. 4-9.

Символ національної і державної величі // Календар знаменних і пам'ятних дат. I квартал. – Київ : Книжкова палата України, 2011. – № 3. – С. 44-53.

Державний Герб України

Над створенням герба для УНР у 1917 році працював видатний майстер Георгій Нарбут. У 1918 році свій проєкт гербів підготував ще один видатний митець – Василь Кричевський. Остання редакція проєкту Великого герба України належить одному з найвидатніших графіків – Сергію Якутовичу.

22 березня 1918 року Українська Центральна Рада офіційно ухвалила Тризуб як державний герб УНР. Тоді ж було ухвалено велику й малу печатки УНР зі знаком тризуба. Але герб був прийнятий не зовсім у тому вигляді, як пропонувалося спочатку. Все ж відтоді почалась його «тріумфальна» хода Україною. Його зображення було на грошових банкнотах, військових кокардах, печатках, дипломах, поштових марках і т. д.

З відновленням державної незалежності України поновились і суперечки щодо того, яким має бути державний герб. 19 лютого 1992 року Верховна Рада України, взявши за основу герб УНР, затвердила своєю постановою проєкт Малого герба України у вигляді золотого тризуба (без хреста) на синьому щиті. Конституцією України передбачена наявність ще і Великого Державного Герба України, де має бути Золотий Знак княжої держави Володимира Великого з урахуванням герба Війська Запорозького, яким є зображення козака з мундштуком. Проте ця вимога не була виконана. Великий Герб і досі не прийнято.

Гречило А. Герб / А. Гречило // Енциклопедія Сучасної України. – Київ : ВАТ «Поліграфкнига», 2006. – Т. 5. – С. 550.

Овчаренко Е. Український герб – історія і сучасність / Е. Овчаренко // Слово Просвіти. – 2020. – Ч. 50 (груд.). – С. 14.

Хоменко О. Тризуб як ймовірність і константа / О. Хоменко // Українська літературна газета. – 2018. – 2 листоп. – С. 3.

Шумило С. Володимирів тризуб із хрестом: забутий сакральний символ України / С. Шумило // День. – 23-24 берез. – С. 14-15.

Шумило С. Сакральний символ України / С. Шумило // Культура і життя. – 2018. – 30 берез. – С. 6-8.

Державний Прапор України

Синьо-жовтий прапор у ХХ столітті став державним символом УНР. Після припинення існування республіки всі її символи потрапили під заборону.

14 березня 1990 року, після тривалого перебування у підпіллі, прапор замайорів у місті Стрий Львівської області. Поступово із Західної України він помандрував і на Східну Україну. У липні 1990 року стяг був піднятий над Київрадою.

22 січня 1992 року парламентарі ухвалили Постанову про затвердження національного прапора як Державного прапора України. 23 серпня 2004 року було встановлено День Державного Прапора. У 2009 році Президент України започаткував щорічну офіційну церемонію підняття прапора 23 серпня по всій Україні.

Доленосний стяг // Шкільна бібліотека. – 2020. – № 2. – С. 25.

«Під цим прапором постане вільна Україна...». Сьогодні – День Державного прапора України // Народна армія. – 2016. – 23 серп. – С. 2.

Романюк Т. Синьо-жовтий день календаря / Т. Романюк // Віче. – 2015. – № 5. – С. 26.

Синьо-жовтий диво-птах // Шкільна бібліотека. – 2017. – № 7. – С. 109-112.

ОСНОВНИЙ ЗАКОН УКРАЇНИ

*Конституція – це насамперед права людини.
Р. Безсмертний*

Процес розробки і прийняття Конституції України був досить тернистим. Напрацювання першої і другої обраних Верховною Радою спеціальних Конституційних комісій не дали бажаних результатів. Як компроміс та тимчасовий захід було прийнято Конституційний Договір «Про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до

прийняття нової Конституції України» між Верховною радою України та Президентом України. Робота над розробкою Конституції продовжувалась. Протягом 1990–1996 років було запропоновано 15 проєктів Конституції України від Конституційної комісії, різних партій, науковців. Найбільш гострих дискусій зазнали питання повноважень між гілками влади, державної символіки, статусу Республіки Крим та російської мови. 1996 року після численних домовленостей і політичних компромісів Конституція України була прийнята. Протягом років до Конституції України вносились зміни і доповнення.

Прийняття Конституції України мало винятково важливе значення для української державності, активізувало процес державотворення та правотворення. Вона стала фундаментом правової системи країни, її законодавства, а також визначальним чинником забезпечення державного суверенітету, формування розвитку інститутів державної влади, становлення громадянського суспільства.

Конституція України : станом на 1 січня 2006 року. – Київ : Міністерство Юстиції України, 2006. – 123 с.

Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – Київ : [б. м.], 1997. – 79 с.

Конституція України : станом на 15 січня 2019 року. – Харків : Право, 2019. – 76 с.

Гайдуцький П. Конституція України – фундамент державності / П. Гайдуцький // Економіка та держава. – 2016. – № 5. – С. 4-11.

Лисенков С. Конституція України : матеріали для вивчення / С. Лисенков. – Київ : Либідь, 1997. – 160 с.

Луговський В. Конституція України – могутній акорд держави-нації / В. Луговський // Військо України – 2013. – № 6. – С. 46-48.

Майданник О. Конституція України – правова основа життєдіяльності суспільства і держави / О. Майданник // Юридична Україна. – 2016. – № 3-4. – С. 24-31.

Морозюк С. Загальна характеристика гарантій реалізації Конституції України / С. Морозюк // Підприємництво, господарство і право. – 2016. – № 12. – С. 168-172.

Панасюк С. Конституція – це просто / С. Панасюк // Історія та правознавство. – 2019. – № 16-18. – С. 3-12.

Ухвалення Конституції України // Україна: утвердження незалежної держави (1991–2001). – Київ : Вид. дім «Альтернативи», 2001. – С. 184-187.

Ющук О. Конституція як критерій істинної політики / О. Ющук // Голос України. – 2019. – 20 черв. – С. 4-5.

ПОЛТАВЩИНА У ДЕРЖАВОТВОРЕННІ

Проголошенню незалежності України 24 серпня 1991 року передували численні мітинги і виступи демократично налаштованої громадськості Полтавщини. Політичне життя краю кінця 80-х – початку 90-х років кипіло пристрастями, емоціями, подіями. У Полтаві перший такий мітинг відбувся 26 червня 1988 року. А перша організація національно-демократичного відродження «Рідне слово» була організована восени 1987 року. У період з 1988-го до початку 90-х років на теренах краю зміцнили і набули офіційного статусу осередки таких політичних партій та громадських організацій, як Товариство української мови ім. Т. Шевченка (згодом товариство «Просвіта»), НРУ, асоціація «Зелений світ», Українська спілка демократичної молоді, Союз українського студентства та ін. Регіональні осередки Народного Руху за перебудову з 1990 року існували в Полтаві, Кременчуці, Лубнах, Хоролі, Лохвиці, Гадячі, Великій Багачці.

Черговим поштовхом до активізації політичного життя в краї стали березневі 1990 року вибори до Верховної Ради України. Протистояння було надзвичайно гострим. Драматичні події розгорталися навколо легалізації на Полтавщині української національної символіки. Перші українські прапори і значки з тризубом з'явилися в краї ще 1988 року під час багатолюдних мітингів та демонстрацій і викликали жорстокий спротив владних радянських структур.

Вперше питання про підняття синьо-жовтого прапора було поставлене 1990 року на сесії Кременчуцької міськради. Прокомуністична більшість депутатів блокувала питання, але рішення було позитивним. Ця подія спонукала однодумців Полтави до подібних, більш рішучих кроків. Активісти збирали на вулицях у перехожих підписи про відродження національної символіки, виходили перші демократичні газети, випускались листівки із запрошенням мешканців міста прийти на освячення прапора. Коли прапор раптом зник з місця, у Полтаві стався стихійний мітинг, у якому, за офіційними даними, прийняли участь близько 5 тисяч полтавців. Прапор був піднятий на приміщенні кінотеатру ім. І. Котляревського. Проте минув ще рік запеклого протистояння, перш ніж синьо-жовтий стяг офіційно замаюрів у Полтаві.

Переломним у боротьбі за незалежність України став 1991 рік. Всеукраїнський референдум став вирішальною подією на шляху до повної ліквідації центральних владних структур, його результати засвідчили, що полтавці свій остаточний вибір зробили на користь свободи і незалежності.

Вісич Н. Олександр Келим: «Незалежність впала українцям в руки, як достигле яблуко» / Н. Вісич // Полтавський вісник. – 2011. – 29 квіт. – С. 8.

Курочка В. Як на Полтавщині незалежність здобували / В. Курочка // Коло. – 2006. – № 34 (24-30 серп.). – С. 2-3.

Матяшова З. Як «гомоніла» Полтава / З. Матяшова // Полтавський вісник. – 2009. – 11 верес. – С. 2. – (Народному рухові – 20 років).

Перетятій Б. Того вересневого вечора... / Б. Перетятій // Зоря Полтавщини. – 2009. – 21 серп. – С. 4.

Полтавщина у 1986–1996 роках // Полтавщина: історичний нарис. – Полтава : Дивосвіт, 2005. – С. 349-379.

Ревегук В. Полтавщина в епіцентрі державотворення / В. Ревегук // Зоря Полтавщини. – 2011. – 13 квіт. – С. 1.

Електронні ресурси

Акт Злуки [Електронний ресурс] // Вікіпедія: вільна енциклопедія : [сайт]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу:https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%BA%D1%82_%D0%97%D0%BB%D1%83%D0%BA%D0%B8 (дата звернення: 12.06.2021). – Назва з екрана.

Бажан О. Г. Дисидентські (опозиційні) рухи 1960–1980-х років в Україні [Електронний ресурс] / О. Г. Бажан // Енциклопедія історії України : [сайт]. – Текст і граф. дані. – Київ, 2004. – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Dysydentski_rukhy_1960_1980_v_Ukr (дата звернення: 12.06.2021). – Назва з екрана.

Білорусець Г. Акт Злуки: на шляху до створення Української держави [Електронний ресурс] / Г. Білорусець // Радіо Свобода : [сайт]. – Текст. і граф. дані. – Київ, 2020. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/30384765.html> (дата звернення: 12.06.2021). – Назва з екрана.

Всеукраїнський референдум 1991 [Електронний ресурс] // Вікіпедія: вільна енциклопедія : [сайт]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D1%81%D0%B5%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D1%80%D0%B5%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D1%83%D0%BC_1991 (дата звернення 12.06.2021). – Назва з екрана.

Державна символіка України [Електронний ресурс] // Урядовий сайт для юних громадян : [сайт]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: <http://children.kmu.gov.ua/ukraine/symbols.html> (дата звернення 12.06.2021). – Назва з екрана.

Захаров Є. Дисидентський рух в Україні : дослідження [Електронний ресурс] / Є. Захаров // Віртуальний музей. Дисидентський рух в Україні : [сайт]. – Текст. і граф. дані. – Харків, 2003-2021. – Режим доступу: <http://archive.khpg.org/index.php?id=1256737855> (дата звернення: 12.06.2021). – Назва з екрана.

Капелюшний В. П. Акт злуки УНР і ЗУНР [Електронний ресурс] / В. П. Капелюшний // Енциклопедія сучасної України : [сайт]. – Текст. і граф. дані. – Київ, 2001. – Режим доступу: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=43521 (дата звернення: 12.06.2021). – Назва з екрана.

Кирилюк І. Державна символіка України та її історичне походження [Електронний ресурс] / І. Кирилюк // Луцька районна державна адміністрація : [сайт]. – Текст. і граф. дані. – Луцьк, 2015. – Режим доступу: <http://lutskadm.gov.ua/reformy-v-ukraini/item/3199-derzhavna-symvolika-ukrayiny-ta-yiyi-istorychne-pohodzhennya> (дата звернення: 12.06.2021). – Назва з екрана.

Морі Є. День Незалежності України-2020: 8 історичних фактів [Електронний ресурс] / Є. Морі // Суспільне. Культура : [сайт]. – Текст. і граф. дані. – Київ, 2020. – Режим доступу: <https://suspilne.media/57574-den-nezaleznosti-ukraini-2020-8-istoricnih-faktiv/> (дата звернення: 12.06.2021). – Назва з екрана.

Незалежність України має майже сторічну історію [Електронний ресурс] // Український інститут національної пам'яті : [сайт]. – Текст і граф. дані. – Київ, 2021. – Режим доступу: <https://old.uinp.gov.ua/news/nezalezhnist-ukraini-mae-maizhe-storichnu-istoriyu> (дата звернення 08.08.2021). – Назва з екрана.

Про Конституцію України та День Конституції України [Електронний ресурс] // Територіальні органи ДФС у Черкаській області : [сайт]. – Текст. і граф. дані. – Черкаси, 2017. – Режим доступу: <http://ck.sfs.gov.ua/media-ark/news-ark/301366.html> (дата звернення: 12.06.2021). – Назва з екрана.

Проголошення незалежності України 1991 [Електронний ресурс] // Вікіпедія: вільна енциклопедія : [сайт]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%BD%D0%B5%D0%B7%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%B6%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8_1991 (дата звернення: 12.06.2021). – Назва з екрана.

Бібліографічний посібник

УКРАЇНА НА ТЕРНИСТОМУ ШЛЯХУ ДО НЕЗАЛЕЖНОСТІ

(30 років Незалежності України)

Бібліографічний дайджест

Упорядник: Любов Картальова

Редактор	Г. Волкова
Комп'ютерний набір	Л. Картальова
Комп'ютерна верстка	О. Якубовський
Відповідальний за випуск	С. Сичова

Підписано до друку 10.08.2021р. Тираж 4 прим.
Обласна бібліотека для юнацтва імені Олеса Гончара
36039, м. Полтава. вул. О. Гончара, 25а

[http:// libgonchar.org](http://libgonchar.org)

E-mail: robugonchara@ukr.net